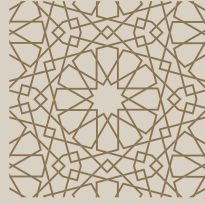

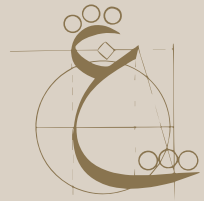
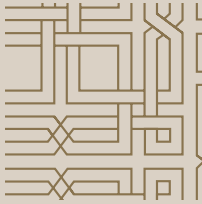

kadim

SAYI / ISSUE 6 · EKİM / OCTOBER 2023

06

kadim

*“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”*

Kadim is that no one knows what came before.

kadim

Osmanlı araştırmalarına münhasır, altı ayda bir (Nisan ve Ekim) neşredilen, açık erişimli, çift kör hakem sistemli akademik dergi

A double-blind peer-reviewed open-access academic journal that is published semiannually (April and October) in the field of Ottoman Studies

SAYI | ISSUE 6 • EKİM | OCTOBER 2023

İMTİYAZ SAHİBİ | PROPRIETOR

Burhan ÇAĞLAR

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ | MANAGING EDITOR

Ömer Faruk CAN

İRTİBAT | CONTACT

Kadim • Sakarya Üniversitesi

Esentepe Kampüsü, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, A Blok, Ofis: 121,
Serdivan/Sakarya (Turkey) 54050

Telefon | Phone • 00 90 264 295 60 15

İnternet Adresi | Webpage • dergipark.org.tr/kadim • kadim.sakarya.edu.tr

E-posta | E-mail • kadim@sakarya.edu.tr

TASARIM | DESIGN Hasan Hüseyin CAN

BASKI | PRINTED BY

MetinCopyPlus • Arti Dijital & Baskı Merkezi

Türkocağı Cad. 3/A Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

BASIM TARİHİ | PRINT DATE • EKİM | OCTOBER 2023

ISSN 2757-9395 • E-ISSN 2757-9476

ÜCRETSİZ | FREE OF CHARGE

Kadim'deki makaleler, [Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 \(CC BY-NC\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Bilimsel araştırmaları kamuya ücretsiz sunmanın bilginin küresel paylaşımını artıracacağı ilkesini benimseyen dergi, tüm içeriğine anında Libre açık erişim sağlamaktadır. Makalelerdeki fikir ve görüşlerin sorumluluğu sadece yazarlarına ait olup Kadim'in görüşlerini yansıtmazlar.

Articles in Kadim are licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 \(CC BY-NC\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) International License. Kadim provides immediate Libre open access to its content on the principle that making research freely available to the public supports a greater global exchange of knowledge. Authors are responsible for the content of contributions; thus, opinions expressed in the articles belong to them and do not reflect the opinions or views of Kadim.

“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”

DergiPark

EDİTÖR
EDITOR-IN-CHIEF

Arif BİLGİN | Yükseköğretim Kurulu

MİSAFİR EDİTÖR
GUEST EDITOR

Ömerül Faruk BÖLÜKBAŞI | Marmara Üniversitesi

YAYIN KURULU
EDITORIAL BOARD

Necmettin ALKAN | Sakarya Üniversitesi
Serpil ATAMAZ | California State University, Sacramento
Zahit ATÇIL | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Fatih BOZKURT | Sakarya Üniversitesi
Ömerül Faruk BÖLÜKBAŞI | Marmara Üniversitesi
Büşra ÇAKMAKTAŞ | Sakarya Üniversitesi
M. Talha ÇİÇEK | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Filiz DIĞIROĞLU | Marmara Üniversitesi
Ella FRATANTUONO | University of North Carolina at Charlotte
Selim KARAHASANOĞLU | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Miraç TOSUN | Karadeniz Teknik Üniversitesi
Kenan YILDIZ | İstanbul Medeniyet Üniversitesi

YAZIM VE DİL EDİTÖRLERİ
WRITING AND LANGUAGE
EDITORS

Burhan ÇAĞLAR | Sakarya Üniversitesi
Burak ÇİTİR | Sakarya Üniversitesi
Mehmet KERİM | Sakarya Üniversitesi
Bünyamin PUNAR | Sakarya Üniversitesi

TÜRKÇE DİL EDİTÖRLERİ
TURKISH LANGUAGE
EDITORS

Sedat KOCABEY | Sakarya Üniversitesi
Büşranur KOCAER | İbn Haldun Üniversitesi
Muhammed Emir TULUM | İstanbul Medeniyet Üniversitesi

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRLERİ
ENGLISH LANGUAGE
EDITORS

Didar Ayşe AKBULUT | Marmara Üniversitesi
İrem GÜNDÜZ-POLAT | Sakarya Üniversitesi
Hâcer KILIÇASLAN | Sakarya Üniversitesi

MİZANPAJ VE
SOSYAL MEDYA EDİTÖRÜ
LAYOUT AND
SOCIAL MEDIA EDITOR

Büşranur BEKMAN | Sakarya Üniversitesi

YAYIN SEKRETERİ
SECRETARIAT

Yusuf İslam YILMAZ | Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Zafer Toprak'ın Ardından

IN THE WAKE OF ZAFER TOPRAK

MEHMET T. HASTAŞ*

1998 yılında Marmara Üniversitesi İİBF Fransızca Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldum. Ermeni cemaatinin Türkçe yayınlanan tek gazetesi olan Agos üzerine yazdığım bitirme tezimin danışmanı Füsun Üstel'in verdiği referansla Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans İngilizce hazırlık kontenjanından kabul edildim. Bir yıl hazırlık okuyacaktım. 1998 yılı sonunda, Taksim'deki Cumhuriyet Kitap Kulübünün indirimli kitaplar reyonundan, Fazıl Ahmet Aykaç'ın anılarının yer aldığı *Kırpıntı* adlı kitabını aldım. Bu kitap benim hayatımı değiştiren kitap oldu. Fazıl Ahmet Aykaç, İttihatçı muhalifi gazeteci Ahmet Samim, 9/10 Haziran 1910 gecesi, Bahçekapı'daki börekçinin önünde şehit edildiğinde yanında bulunan arkadaşıdır.

Fazıl Ahmet Aykaç kitabında Ahmet Samim'den, onun başyazarlığını yaptığı *Sadâ-yı Millet* gazetesinden, Samim'in şahadet hikâyesinden bahsediyordu. Samim'i tanıdıktan sonra Taksim'deki Atatürk Kitaplığına gittim ve orada Sadâ-yı Millet gazetesinin tam koleksiyonunun mevcut olduğunu gördüm. Bu arada Boğaziçi Üniversitesinde İngilizce öğrenmeye devam ediyordum.

Tam bu esnada, her daim hocam, kıymetlim Füsun Üstel, Galatasaray Üniversitesinde Dr. Ahmet Kuyaş'ın Osmanlıca dersi açtığını, kendisinden hevesli öğrencilerini göndermesini istediğini söyledi. Ben de Cuma günleri Galatasaray Üniversitesinde Ahmet Kuyaş'ın derslerine devam ettim. Ahmet Samim

ATIF | CITATION

Hastaş, Mehmet T. "Zafer Toprak'ın Ardından". *Kadim* 6 (Ekim 2023), 267-270. doi.org/10.54462/kadim.1316800

* Dr., Akademik Çöp Toplama Merkezi Başkanı, mehmethastash@hotmail.com, ORCID: 0009-0008-3101-5973.

üzerine çalışmayı istiyordum ama bu konuda bir tez yapma fikri bende hiç yoktu. Ahmet Kuyaş bu konuda bir yüksek lisans tezi hazırlamamın çok doğru bir iş olacağı hususunda beni cesaretlendirdi.

Onun bu sözlerinden sonra ben de Ahmet Samim üzerine tez yapmaya karar verdim. Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler yüksek lisans programında dersler başlayınca, o bölümün tam da benim istediğim bölüm olmadığına kanaat getirdim. Ekim ayının sonuna doğru soluğu Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsünde aldım. Enstitü Müdürü Zafer Toprak'ın kapısını çaldım. Kendimi tanıttım. Yurt ansiklopedisini hazırlarken beraber çalıştıklarını bildiğim Füsun Üstel'in öğrencisi olduğumu, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler programında yüksek lisans yaptığımı, Ahmet Samim üzerine tez yazmayı düşündüğümü söyledim. Zafer Hoca bana, her daim yol gösterici olacak sözlerinden ilkinin söyledi: "Yanlış yerdesin o zaman." Ben de bunun farkında olduğumu kendisine ilettim. İzin isteyerek yanından ayrıldım. Yüksek lisanstaki hocalarımdan biri, Zafer Toprak'ın eşi Binnaz Toprak'tı. 2000 yazında Binnaz Hoca'nın odasını temizlemesine yardımcı oldum. Binnaz Hoca'nın odasından çıkan, kendisine artık yaramayacak kitapları ve evrakı, birinci kattaki asistan arkadaşların odasına götürüyordum. Bunu gören Binnaz Hoca, "Kitapların hepsini başkalarına götürüyorsun, bir kısmını da kendine ayır." deyince, bu kitapların ve evrakın benim ilgimi çekmediğini, Zafer Hoca'nın aynı temizliği yapması durumunda bana haber vermesini istirham ettim. Bu talebim karşısında Binnaz Hoca "Ne diyorsun sen be! O, yediği pastanın kâğıdını bile atmaz" demişti. Zafer Hoca'nın bu tavrı da benim için yol gösterici olmuş ve bugün, yine Zafer Hoca'nın öğrencisi olan değerli dostum Dr. Bekir Cantemir ile çıktığımız Akademik Çöp Toplama Merkezi (AÇÖTOM) yolculuğunun istikametini belirlemişti.

Yine 2000 yazının ilerleyen günlerinde, Boğaziçi Üniversitesi Güney Kampüsünde Zafer Hoca ile karşılaşmış, yanından geçerken usulca başımla selam vermiştim. Zafer Hoca buna karşılık olarak "Karar verdin mi?" sorusunu yöneltmişti. Zafer Hoca'nın beni hatırlamasına gerçekten çok şaşırmıştım. Ahmet Samim'le ve İkinci Meşrutiyet dönemiyle ilgili okumalarımı ve araştırmalarımı sürdürdüğümü, Osmanlıca dersi aldığımı, vezin öğrendiğimi, Ahmet Samim üzerine tez yapmaya niyetli olduğumu kendisine söyledim. Hoca bana "Benim bu dönemki dersimi al, hem kafan da netleşir." dedi. Yeni dönem başladığında hem birinci dönemden geçemediğim Pols 501 kodlu Ekonometri dersini, hem de Zafer Hoca'nın ATA 517 kodlu dersini almıştım. Kayıt işlerinden bize verilen öğrenci el kitabında yer alan "Yüksek lisans öğrencisi üçüncü döneme geçtiğinde teze kayıt yaptırır." şeklindeki ibareyi dikkate alarak teze kayıt yaptırmıştım. Bir yandan Pols 501 Ekonometri dersine girerken diğer yandan da Zafer Hoca'nın dersine devam ediyordum. Bu ders için hazırladığım "İkinci Meşrutiyet Döneminde Muhalefet: 1908-1913" başlıklı ödevin, tıpkı Agos üzerine hazırladığım lisans bitirme tezimde olduğu gibi, "etinden, sütünden, yumurtasından" faydalandım ve sonrasında yazdığım makale ve kitaplarda bu ödevi kullandım.

Siyaset Bilimindeki üçüncü dönemim bittiğinde Zafer Hoca'nın dersinden A almış, ancak Pols 501 dersinden kalmıştım. Zorunlu bir dersten iki kere başarısız olmam nedeniyle de yüksek lisans programından kaydım silinmişti. Zafer Hoca'nın bana söylediği şekilde, konuyla ilgili çalışmalarına devam edip Ahmet Samim'in Sadâ-yı Millet gazetesindeki tüm yazılarının kopyalarını aldım ve 2001/2002 ders yılı için Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi

Enstitüsüne yüksek lisans başvurusunda bulundum. Zafer Hoca'nın referansı ile Enstitüye kabul edildim. Hem siyaset bilimindeyken aldığım derslerden uygun olanları saydırdım, hem de yeni dersler aldım. Tez yazma sürecim disiplinli bir tempoda geçti. Daha önce hiç araştırılmamış, tam olarak bilinmeyen bir gazetecinin yazılarını okuyup gün ışığına çıkarmak bana heyecan veriyordu. Zafer Hoca'nın bana, kendisiyle Ahmet Samim gibi muhalif bir şahsiyet üzerine tez yapma fırsatı vermiş olması benim için, onun "akademik merakının" bir göstergesiydi. Tez çalışmalarında geldiğim noktayı düzenli olarak Zafer Hoca'ya bildirdim. Zafer Hoca'daki bu akademik merak, benim ondan öğrendiklerimin başında gelmekteydi. Bu akademik merak sayesinde resmî hoca/öğrenci ilişkimizin sonlandığı 2004 Temmuzundan, onu son kez gördüğüm 22 Şubat 2023 tarihine kadar Hocama, onun ilgisi ne çekebileceğini düşündüğüm kitap ve Efemera'yı taşımaktan onur duydum. Ona götürmekten mutluluk duyduğum malzemenin başında gelenler, onda olmadığını düşündüğüm, kendisi ara sınıflardayken çıkmış Saint Joseph yıllıklarıydı. Kendisinin küçüklük hâlini bulur ve heyecanla fotoğrafını gösterirdi. Son ziyaretimizde beraberimde götürdüğüm 1948 yılına ait T.C. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sağlık Memurları Okulu Müdürlüğü antetli bir yazıyı kendisine vermiş ve bu okulu, kendisinin konuşmalarında temas ettiği, Cumhuriyetin bebek ölümlerini azaltarak nüfus artışını sağlama gayesini gerçekleştirmek amacıyla, küçük sağlık memuru yetiştirme projesinin bir parçası olarak değerlendirdiğimi söylemiştim.

Benim de yazarları arasında yer aldığım, Pera Mezat tarafından yayınlanan Efemera dergisi için bir mülakat talep ettiğimde itiraz etmemiş, kendisine yönelttiğim soruları ivedilikle cevaplamış ve derginin Kasım-Aralık 2019 tarihli on dördüncü sayısında, "Tarihçiliğin Bilinmeyen ya da Göz Ardı Edilen Kaynağı: Efemera" başlıklı mülakatımız yayınlanmıştı.

10 Ocak 2020 tarihinde Sıraselviler'deki Yeni Hayat Apartmanı'ndaki dairesini Dr. Bekir Cantemir ve doktora tez danışmanım Cezmi Eraslan ile birlikte yaptığımız ziyarette, Bekir'le birlikte kendisine gösterdiğimiz Efemera örnekleri karşısında duyduğu heyecanı ve memnuniyeti, Cezmi Hoca'ya dönerek "Ya Cezmi, bunlar efemerayı bitirmiş." demek suretiyle göstermişti.

Zafer Hoca ilkçiydi. Bir belgenin ilk hâlini araştırır, bulur öyle hüküm verirdi. Meşhur bir örnek var. Bunu videolarında da anlatırdı. İkinci Meşrutiyet zamanında kabul edilen maarifle ilgili bir kanun, Cumhuriyet döneminde de uygulanmış. Cumhuriyet dönemi eğitim tarihçileri de dâhil herkes kanunun, tarih ve coğrafya derslerinin, Türkçe olarak, Türk hocalar tarafından verileceğini söylediğini yazmaktaydılar. Zafer Hoca bunun doğru olamayacağını söyleyip kanunun ilk hâlini aramış. Kanunun orijinali, bu derslerin Osmanlı hocalar tarafından Türkçe olarak verilebileceğini yazmaktaydı. Osmanlı dönemindeki kanunlardaki Osmanlı ibaresinin üstü çizilip, Türk ibaresi yazılmış ve öyle uygulanmaya devam etmiş.

Bir başka hikâye de, son Osmanlı Mebusan Meclisi Misak-ı Millî'yi kabul etti söylemi üzerine. Cumhuriyet tarihçileri, 1960'larda, 1970'lerde basılmış Meclis-i Mebusan zabıtlarına bakarak Misak'ın Meclis kürsüsünden okunduğunu anlatmaktaydılar. Zafer Hoca 1920 tarihli zabıtları gözden geçirerek Misak'ın Meclis kürsüsünden okunmadığını, zira zabıtlarda yer almadığını, bu Misak'ın Meclis'teki bir grubun aldığı bir karar olduğunu söylemekteydi.

Zafer Hoca'nın bize sürekli tekrarladığı bir öğüdü daha vardı: "Yapın, ertelemeyin, yazın." Son görüşmemizde kendisine "Benim ustam Zafer Toprak" demiştim. O da bana "Eksik olma." demişti. İyi ki bu sözü ona söylemişim. Tam onun tarzı. Yapın, yazın, ertelemeyin. Dr. Bekir Cantemir'le birlikte 22 Şubat 2023 tarihinde kendisine yaptığımız son ziyaretimizde, her zaman olduğu gibi yazmamızı öğütlemişti. Biz de Zafer Hocamızın her zaman öğrencisi kalacağımızın idrak ve mutluluğuyla yazmaya devam edeceğimiz konusunda kendisine söz veriyoruz.

